

Rekommendation för arbetet med att validera reell kompetens för tillträde till högskoleutbildning

Fastställd av Sveriges universitets- och högskoleförbunds förbundsårsamling den 16 mars 2023
Rekommendationerna träder i kraft och gäller från och med den 1 juli 2023.

Denna rekommendation ersätter Rekommendationer om bedömning av reell kompetens för grundläggande behörighet (REK 2009:2) med bilaga (Rekommendationer för arbetet med att validera reell kompetens inom högskolan, den 30 oktober 2003, dnr 42/03), som fastställdes av SUHF:s styrelse den 17 juni 2009 och reviderades av SUHF:s styrelse den 5 juni 2012.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	2
2.	Definitioner	2
3.	Valideringsprocessen – från ansökan till beslut	4
3.1.	Ansökan	4
3.2.	Kartläggning	4
3.3.	Bedömning	4
3.4.	Beslut	5
3.5.	Förhandsbesked	5
4.	Nationell giltighet i högskolan	5
4.1.	Grundläggande behörighet till utbildning på grundnivå	5
4.2.	Särskild behörighet för viss utbildning	5
5.	Information till sökande och studenter	5
6.	Bedömning av reell kompetens avseende behörighet	6
6.1.	Grundläggande behörighet till utbildning på grundnivå	6
6.2.	Särskild behörighet till utbildning på grundnivå samt grundläggande och särskild behörighet till utbildning på avancerad nivå	7
6.3.	Behörighet för utbildning på forskarnivå	7

1. Inledning

Denna rekommendation ger vägledning för lärosätenas arbete med validering av reell kompetens i ärenden som rör ansökan till utbildning (behörighet för tillträde). Rekommendationens syfte är att bidra till att arbetet kan ske på ett effektivt och kvalitetssäkert sätt.

Validering av reell kompetens i högskolan sker i de ärenden som är definierade i förordning.

Reell kompetens kan åberopas av sökande för att uppfylla krav på behörighet för tillträde till utbildning på grundnivå avancerad nivå eller forskarnivå. Detta regleras i Högskoleförordningen (1993:100), 7 kap. 4, 5, 8, 25, 28 – 31 §§.

Lärosätenas arbete med validering av reell kompetens bör utgå ifrån europeiska och nordiska rekommendationer och riktlinjer för validering av icke-formellt och informellt lärande.^{1 2 3} Bedömningsarbetet ska kännetecknas av ett flexibelt och generöst förhållningssätt till lärande och kunskap enligt de europeiska konventioner och standarder för erkännande inom högre utbildning och av livslångt lärande som Sverige anslutit sig till.^{4 5} Bedömningsarbetet bör också göras i förhållande till och med hjälp av den svenska nationella referensramen för kvalifikationer för livslångt lärande, SeQF, som är baserad på den europeiska referensramen EQF.⁶

Utgångspunkten är att validering av reell kompetens i högskolan genomförs med en individuell prövning efter ansökan, genom kartläggning och bedömning av individens kompetens. Det är resultatet av lärandet (learning outcomes) och inte formen för lärandet som ska bedömas.

Arbetet att validera reell kompetens kan i detta sammanhang beskrivas generellt som en process med följande steg: ansökan – kartläggning – bedömning – beslut.

2. Definitioner

SUHF rekommenderar följande definitioner i arbetet med validering av reell kompetens i högskolan.

Begreppen nedan utgår ifrån de nationella begrepp som finns framtagna av Valideringsdelegationen (SOU 2018:29 samt SOU 2019:69)

Erkännande av tidigare lärande

Direkt översättning av det internationella begreppet *recognition of prior learning* (RPL), som kan användas parallellt med (eller istället för) paraplybegreppet reell kompetens, i syfte att skapa ökad tydlighet.

¹ Europeiska unionens råd (2012). Rådets rekommendation av den 20 december 2012 om validering av icke-formellt och informellt lärande. 2012/C 398/01.

² Cedefop (2015). European Guidelines for validating non-formal and informal learning.

³ Nordiskt nätverk för vuxnas lärande (2014) Quality Model for Validation in the Nordic Countries – a development project 2012–13.

⁴ SÖ 2001:46 Konventionen om erkännande av bevis avseende högre utbildning i Europaregionen.

⁵ Universitetskanslersämbetet (2015). Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (ESG).

⁶ [SeQF - Myndigheten för yrkeshögskolan - seqf.se](http://seqf.se)

Formell kompetens

Formell kompetens utgörs av de betyg, intyg, certifikat, legitimation etc som en etablerad organisation har bedömt och dokumenterat i formella termer. Den etablerade organisationen kan utgöras av t.ex. en utbildningsinstitution, en myndighet eller en branschorganisation.

Formellt lärande

Ett lärande som äger rum inom det formella utbildningssystemet och som är tydligt utformat i termer av ämnen/områden, tid och resurser. Det formella lärandet regleras av lagar, förordningar och andra föreskrifter och syftar till betyg, examensbevis, utbildningsbevis eller motsvarande. Kvalitetssäkring i form av tillsyn och annan granskning genomförs av myndigheter.

Icke-formellt lärande

Ett avsiktligt och organiserat lärande som inte regleras av lagar, förordningar eller föreskrifter. Icke-formellt lärande genomförs i t.ex. studiecirklar, arbetsmarknadsutbildning och personalutbildning. Kvalitetssäkringen av lärandet varierar.

Informellt lärande

Ett (ofta oavsiktligt) lärande som inte är organiserat eller strukturerat och som kan pågå på arbetsplatsen, i hemmet, i föreningsverksamhet, i fritidsaktiviteter etc.

Kartläggning

Inledande kartläggning: Kartläggning av en persons kunskaper och erfarenheter, eventuellt i samband med studie- och yrkesvägledning. Kartläggningen görs översiktligt och inriktas inte mot en på förhand fastställd kompetensstandard⁷.

Fördjupad kartläggning: Process där en sökande presenterar och styrker tidigare förvärvade kunskaper inom ett område. Kunnandet identifieras och dokumenteras på ett sådant sätt att det går att bedöma mot den kompetensstandard som valideringen avser. Det är i första hand denna fördjupade kartläggning som utförs på lärosätena.

Motsvarandebedömning

Motsvarandebedömning används när en sökande bedöms ha kunskaper likvärdiga de krav som ställs för behörighet, men att de kan ha uppnåtts genom annan typ av formell utbildning. Det rör sig som regel om kunskaper som uppnåtts via äldre utbildningsformer, andra gymnasiala eller eftergymnasiala utbildningar, utländska utbildningar och i några fall kunskaper uppvisade genom test. En förteckning över motsvarande utbildningar/kurser/tester i förhållande till gymnasiala kurser återfinns i SUHF:s rekommendationer i bedömningshandböckerna som tagits fram av SUHF:s nationella bedömningsgrupp för antagning (NBA).

Reell kompetens

Med reell kompetens menas den samlade, faktiska kompetens en individ har, oberoende av hur, när och var den har utvecklats. En individs kompetens kan uppnås genom olika former av lärande: formellt, icke-formellt och informellt lärande.

Resultat av lärande/läranderesultat (learning outcomes)

Kunskaper, färdigheter och kompetenser som en individ har uppnått inom ett visst område. Det en individ vet, förstår och kan göra när en lärandeprocess, t.ex. en utbildning, är avslutad. Också benämnt en persons kunnande.

⁷ Se Valideringsdelegationens slutbetänkande angående högre utbildning: "bedöms i relation till en etablerad och vedertagen kompetensstandard, t.ex. lärandemålen och kunskapskraven för en kurs eller kompetenskrav för en yrkesroll"

Validering

En strukturerad process som innehåller:

- fördjupad kartläggning av personens tidigare lärande för att synliggöra och dokumentera kunskaper på ett sådant sätt att det går att bedöma mot den kompetensstandard som valideringen avser,
- formell bedömning om personens kunskaper motsvarar den kompetensstandard som valideringen avser och
- ett erkännande av kunskaper som en person besitter oberoende av hur det förvärvats

3. Valideringsprocessen – från ansökan till beslut

En valideringsprocess skiljer sig från bedömning av enbart formella meriter på så sätt att det inte finns samma form av standardiserade metoder för bedömning, kvalitetssäkring och äkthetsbedömning som när det gäller formella kvalifikationer och att den kompetens som ska bedömas är helt individuell i varje valideringsärende. I syfte att säkerställa en rättssäker handläggning vid validering rekommenderas lärosätena att ta fram lokala regelverk för validering som innehåller såväl handlägningsrutiner som riktlinjer gällande etik, förhållningssätt och kvalitetssäkring i valideringsprocessen. Validering av reell kompetens bör också inkluderas i lärosätenas lokala styrdokument som reglerar handläggning vid antagning och tillgodoräkning.

Valideringsärenden bör så långt det är möjligt hanteras enligt lärosätenas gängse rutiner vid antagning avseende dokumentation av bedömning och beslut, överklagande, diarieföring och arkivering.

Det krävs kompetens för att genomföra validering och därför bör lärosätena se till att medarbetare ges möjlighet till kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte inom områdena validering och bedömningsmetodik för erkännande av tidigare lärande. Lärosätena bör även av effektivitetsskäl söka möjligheter att samverka med varandra, i arbetet med validering av reell kompetens.

Nedan följer en generell beskrivning av steg i valideringsprocessen.

3.1. Ansökan

Validering sker efter ansökan, oftast i samband med anmälan till utbildning. Den sökande ska i sin ansökan beskriva sina kunskaper och färdigheter liksom sin kompetens, hur kompetensen har förvärvats och bifoga dokument som styrker uppgifterna. Lärosätena ska tillhandahålla stöd till sökande och studenter i form av information och vägledning för validering.

3.2. Kartläggning

Efter ansökan sker en kartläggning av den sökandes kunskaper för att förbereda underlag för bedömning. Eventuella kompletteringar som behövs för bedömningen begärs in. Ansökan behandlas därefter utifrån det underlag som den sökande skickat in.

3.3. Bedömning

Bedömning av den sökandes meriter görs av sakkunnig vid lärosätet. Resultatet av bedömningen ska dokumenteras och bör göras tillgängligt för andra lärosäten, exempelvis genom antagningsystemet NyA.

För att säkerställa kvaliteten i bedömningarna ska lärosätena, så långt det är möjligt, stödja varandra då en person begär validering av reell kompetens inom ett område där högskolan som tagit emot ansökan saknar nödvändig sakkunskap för den bedömning som ska göras.

3.4. Beslut

Resultatet av bedömningen meddelas den sökande i beslut om antagning (antagningsbesked). Beslutet ska, om det inte är uppenbart obehövt, innehålla beslutsmotivering och överklagandehänvisning.

3.5. Förhandsbesked

Förhandsbesked regleras inte i Högskoleförordningen, och lärosätena har inte skyldighet att ge förhandsbesked. Förhandsbesked om tillgodoräknande är enligt rättspraxis inte att betrakta som bindande beslut.⁸

Det finns dock ingenting som hindrar att lärosätena utfärdar förhandsbesked om behörighet och tillgodoräknande. Vid ett eventuellt förhandsbesked ska det framgå att dessa endast är preliminära, informativa eller indikativa.

Övriga inskränkningar eller villkor ska anges. Exempelvis kan det vara att förhandsbeskedet avser en specifik utbildning eller gäller under en viss tid.

4. Nationell giltighet i högskolan

4.1. Grundläggande behörighet till utbildning på grundnivå

Om en person utifrån sin reella kompetens har bedömts vara grundläggande behörig till grundnivå vid en högskola ska denna bedömning godtas av andra lärosäten.

4.2. Särskild behörighet för viss utbildning

Om en sökande utifrån sin reella kompetens bedömts ha särskild behörighet för en viss utbildning vid en högskola bör denna bedömning godtas av andra lärosäten för behörighet till utbildning med likartat innehåll, särskilt för utbildning på grundnivå som vänder sig till nybörjare.

5. Information till sökande och studenter

Lärosätet skall tillhandahålla information som är riktad till sökande och studenter om den validering av reell kompetens som högskolan kan göra i samband med anmälan till utbildning.

Informationen bör beskriva:

- vad som krävs för att en ansökan ska behandlas, och att den annars kan komma att avvisas,
- tid och ordning för att ansökan ska kunna behandlas i tid till en antagningsomgång,
- vad som ska bifogas med ansökan,
- vart man vänder sig för att få vägledning i frågor om validering av reell kompetens,
- hur lärosätets arbetar med validering (processen),
- hur man får besked om resultatet av bedömningen
- att validering inte ger något meritvärde

Informationen bör vara publicerad så att den är lätt tillgänglig, till exempel på lärosätenas webbplats.

⁸ Högskolornas handläggning av tillgodoräknandeärenden – en vägledning. Universitetskanslersämbetet, 2021.

6. Bedömning av reell kompetens avseende behörighet

Vid behörighetsbedömning för tillträde finns en snävare betydelse av begreppet reell kompetens; då prövas om den sökande *har sådana nödvändiga kompetenser som anges i 5 § genom svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet*⁹.

Reell kompetens utgör en egen behörighetsgrund parallellt med den formella kompetensen och skall inte förväxlas med att sökande får undantag¹⁰. Sökande som bedöms ha reell kompetens är behörig.

6.1. Grundläggande behörighet till utbildning på grundnivå

Vid validering av reell kompetens för grundläggande behörighet till utbildning på grundnivå ska prövningen i första hand göras i förhållande till det formulerade behörighetskravet och i andra hand i förhållande till den sökta utbildningen i det specifika fallet.

I 7 kap. 5 § Högskoleförordningen beskrivs de kompetenser som krävs för att uppnå grundläggande behörighet på grundnivå

1. kunskaper inom det svenska och det engelska språket,
2. ett vetenskapligt förhållningssätt,
3. förmåga att kunna belysa frågor ur flera perspektiv,
4. problemlösningsförmåga,
5. förmåga att kunna dra slutsatser och argumentera för dessa, och
6. övrig kompetens som är nödvändig för att kunna tillgodogöra sig sådan utbildning.

SUHF rekommenderar sina medlemmar följande¹¹:

När en sökande åberopar reell kompetens och styrker följande kompetens, ska den anses uppfylla kraven för grundläggande behörighet för grundnivå om den har:

- Lägst betyget Godkänt alternativt E i följande gymnasiekurser¹²:
 - Svenska/Svenska som andra språk A + B eller Svenska/Svenska som andra språk 1, 2 och 3
 - Engelska A eller Engelska 5 och 6
 - Matematik A eller Matematik 1a, b eller c
 - Samhällskunskap A eller Samhällskunskap 1b eller 1a1 + 1a2
- Samt tre års arbetslivserfarenhet efter 19 års ålder.

Efter att de formella meriterna bedömts görs en individuell prövning genom validering av övriga kompetenser som den sökande har åberopat.

⁹ (SFS 2018:1503).

¹⁰ Om det finns särskilda skäl, får högskolan besluta om undantag från något eller några behörighetsvillkor. En högskola skall göra undantag från något eller några behörighetsvillkor, om sökanden har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen utan att uppfylla behörighetsvillkoren. (SFS 2006:1053)

¹¹ I enlighet med tidigare rekommendationer (SUHF REK 2009:2, reviderade den 5 juni 2012)

¹² Sökande kan antingen styrka kompetenserna med betyg i Gy11/Vux12-kurser eller med äldre kurser eller motsvarande ämnen.

SUHF:s rekommendationer i bedömningshandböckerna innehåller kompletterande information och vägledning till lärosätena, med syfte att ge förutsättningar för likvärdiga och rättssäkra bedömningar av sökandes meriter när det gäller krav på behörighet för tillträde till utbildningar på grundnivå och avancerad nivå.¹³

6.2. Särskild behörighet till utbildning på grundnivå samt grundläggande och särskild behörighet till utbildning på avancerad nivå

Som ovan gäller att SUHF:s rekommendationer i bedömningshandböckerna innehåller kompletterande information och vägledning till lärosätena, med syfte att ge förutsättningar för likvärdiga och rättssäkra bedömningar av sökandes meriter när det gäller krav på behörighet för tillträde till utbildning på grundnivå eller avancerad nivå.

6.3. Behörighet för utbildning på forskarnivå

SUHF har inte fastställt några särskilda rekommendationer för lärosätenas arbete med bedömning av sökandes meriter när det gäller krav på behörighet för tillträde till utbildning på forskarnivå.

¹³ Information avseende processer för bedömning av grundläggande behörighet för grundnivå samt särskild behörighet (gymnasiala krav). SUHF:s nationella bedömningsgrupp för antagning (NBA). Mars 2021.